

uređena ukoliko bude međusobnog potpunijeg usaglašavanja i više promena koje vode boljem ostvarivanju zajedničkih interesa i ciljeva«. To je izvanredno poželjna težnja, jer stanje ovakvo kakvo je pomalo daje privid anarhičnosti sistema. A osnovni cilj, kako Jovan Popović s pravom ističe jeste: »A prvi, i najveći, zajednički cilj svih arhivskih ustanova u zemlji je naravno efikasnija zaštita celokupne arhivske građe u SFRJ tog svekolikog istorijskog i kulturnog blaga u interesu sadašnjih i budućih generacija«. U tome ne smiju biti prepreka nikakvi »specifični« uvjeti ili pak »posebne« potrebe, jer toliko specifičnosti i posebnosti u pojedinim krajevima SFRJ ipak — nema.

Prvi propis u ovoj oblasti koji je donesen u novoj Jugoslaviji je »Odluka Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina«, bilo je to u doba Demokratske Federativne Jugoslavije, 20. veljače 1944. godine. Od tada do danas donijeto je preko stotinu zakonskih i podzakonskih propisa koji se odnose na zaštitu i korišćenje arhivske građe. Djelo Jovana Popovića omogućuje nam da vidimo dio toga bogatstva. Sastoji se iz više cjelina, te uz »Uvod«, zatim »Propise kojima se reguliše zaštita arhivske građe federacije« sadrži i poglavlja o toj regulativi po republikama i pokrajinama — Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Slovenija, Srbija, Kosovo, Vojvodina. Na kraju je pridodan »Pregled propisa o zaštiti arhivske građe u SFRJ od 1945. do 1986. godine«. Šteta je samo da ovo važno djelo nema i kazalo pojmova, jer bi ono umnogom olakšalo korišćenje njegovog važnog sadržaja. Ali, to ne umanjuje — kako je već i naglašeno — veliki osobni doprinos priređivača edicije, recenzenta Mirjane Dajić i dr Milovana Bosića, te glavnoga i odgovornog urednika Miodraga Čankovića, napore da ovo djelo konačno ugleda svjetlost dana, te radnicima arhivske službe ali i drugima učini dostupnijim izvorni materijal — zakonske i podzakonske propise.

Petar Strčić

AMERIČKI ARHIVIST, br. 1, 2, 3, 4/1985, 1, 2,/1986

Među člancima u broju 1/1985 privlači pažnju naslov: »Planiranje u arhivskoj struci« (autor F. Gerald Ham). Američko društvo doživljava veliku transformaciju: od industrijskog postaje informacijsko, a sadašnji trenutak je »međurazdoblje«. Arhivisti se nalaze u samom žarištu informacijske revolucije. Stoga je planiranje u arhivskoj struci zamišljeno kao trajni dinamični proces. Društvo američkih arhivista je osnovalo Odbor za arhivsko planiranje i razvoj. Cilj Odbora je: osuvremeniti i propagirati planiranje u arhivskim organizacijama i utvrditi prioritete u poslovima. »Ono što je ostavljeno za kasnije postaje prvotno: Mjerenje radnog procesa u arhivu«. Pod ovim slikovitim naslovom autori, Terry Abraham, Stephen E. Balzarini i Anne Frantilla, iznose rezultate mjerenja, vremenskih i finansijskih, radnog procesa u arhivskoj zbirci washingtonskog sveučilišta. Rezultati su korisni jer utvrđuju odgovornost osoblja prema poslu, omogućavaju programiranje radnih zadataka i orijentacija su za finansijske proračune. Pojedini arhivisti smatraju da je njihov posao nemjerljiv jer je svaki arhivski fond/zbirka jedincat. Međutim, arhivski se posao može normirati zbog niza sličnosti zajedničkih u obradi različitih zbirki/fondova. Članak Cliftona Dale Fostera pri-

kazuje mikrofilmiranje koje je vršeno od 1935 do 1942 u sklopu projekta Pregled historijske građe. Projekt je ustanovljen 15. 11. 1935. od strane predsjednika Franklina D. Roosevelta. Zamišljen kao dio New Deala, da bi u doba depresije omogućio zaposlenje »bijelim ovratnicima«, bio je koncentriran na snimanje dokumenata u arhivima saveznih država i manjih teritorijalnih jedinica. Osim dokumenata snimale su se novine i ostali materijal koristan istraživačima. Mikrofotografija je baš tridesetih godina našeg stoljeća doživljava svoj veliki procvat. Pod naslovom: »Smjernice za valorizaciju zbirki tiskanih materijala«, Deborah Cozort Day obrađuje jedan specifičan problem koji se susreće i kod nas prilikom obrade rukopisnih ostavština. Tri stava prevladaju kod obrade štampanih priloga unutar jedne arhivske zbirke: može ih se odbaciti, odvojiti ili zadržati. Najčešće se izrađuje lista s točnim podacima, a sami štampani prilozi se ili odbacuju ili uvrštavaju u zajedničku zbirku tiskopisa. Neki arhivi fotokopiraju ili mikrofilmiraju naslovne stranice i potom odbacuju same tiskane materijale. Po mišljenju autorice valorizacija ovih materijala je jednako važna i jednako kompleksna kao i valorizacija same zbirke u kojoj se nalaze. Njihova prava vrijednost se može utvrditi nakon što se odgovori na niz pitanja: kakva je važnost zbirke u kojoj se nalaze, da li će tiskani materijali biti dugo vremena korisni istraživačima, da li se radi o unikatima, postoji li prikladna bibliografija za dotični materijal, postoje li kakva ograničenja oko rukovanja i upotrebe materijala, da li se taj materijal uklapa u fizionomiju zbirke, da li je materijal oštećen? U ovom broju, u rubrici »Tehničke bilješke«, objavljena je tablica: »Kriteriji koji se preporučuju za kvalitet zraka u arhivskom spremištu«. Tablicu je objavio Nacionalni ured za standarde u Washingtonu 1983. U prometnom spremištu se preporuča: temperatura od 18—24 °C (dozvoljeno ± 1 °C), relativna vlaga 40—50% (dozvoljeno ± 5 %), plinski zagađivači: SO₂ manje od 1 $\mu\text{g m}^{-3}$, NO_x manje od 5 $\mu\text{g m}^{-3}$, O₃ manje od 25 $\mu\text{g m}^{-3}$, prašina manje od 75 $\mu\text{g m}^{-3}$. Spremišta, koja nisu otvorena za javnost, mogu imati temperaturu 10—13 °C uz relativnu vlagu 35%. Spremišta, u koja se rijetko ulazi, a građa se u njima pohranjuje na dugi rok, imaju temperaturu —29 °C uz relativnu vlagu 2%. Svi ovi standardi odnose se na papir.

Broj 2/1985 je posvećen pitanju valorizacije dokumenata. Kao polazište u ovom poslu američkim kolegama su smjernice koje je izradila središnja arhivska institucija (NARS), Schellenbergov rad: Valorizacija modernih arhiva i rad Maynard J. Brichford: Arhivi i rukopisi: valorizacija i preuzimanje. U članku Franka Bolesa i Julije Young: Istraživanje crne kutije: valorizacija arhiva sveučilišta, se nudi model postupka valorizacije. Elementi, koji ga sačinjavaju, su razvrstani u tri grupe. Prvu čine kriteriji o vrijednosti i opsegu informacije koju dotični dokumenti pružaju, druga grupa su ekonomski kriteriji, a treća ostali elementi koji su specifični za pojedini slučaj. Prednost ovog modela je u njegovoj fleksibilnosti, a nedostatak u uopćenosti. Naravno, radi se o valorizaciji suvremenih arhivskih fondova pa je temeljni kriterij njihova informativna vrijedost. Ekonomska kategorija polazi od pitanja: koliko će uloženi trud i sredstva biti adekvatna postignutom rezultatu. Slikovita predodžba o crnoj kutiji ilustrira sadašnju arhivističku praksu pri valorizaciji: svi elementi u vezi s karakterom i vrijednošću fonda se pomiješaju zajedno, a zatim, kao iz crne kutije, se vadi ono što je presudno za valorizaciju. Sve postojeće definicije o valorizaciji su neprikladne. Rad je primjer metodološki dobro napisanog članka: glavni tekst je popraćen ni-

zom crteža, a na kraju je sva problematika raščlanjena kroz listu pitanja. Međutim, ni ovaj kao ni svi ostali članci u ovom broju, nisu ništa novoga pružili u ovoj prevažnoj arhivističkoj temi. Najkvalitetniji je prilog Paul I. Chestnuta: Valoriziranje spisâ članova zakonodavnih tijela. Rad ne pruža uzroke ni gotova rješenja već problemski pristupa vrednovanju ogromne mase spisa nastalih djelovanjem kongresmena i senatora. Autor konstatira da do danas nije ništa učinjeno da se ta dokumentacija sačuva i valorizira. Leonard Rapport polazi od jednostavne činjenice u svom članku, da ogromnu masu dosjea, koje federalni organi predaju Nacionalnom arhivu nakon izvršene valorizacije, nitko ne koristi. Eventualni istraživač ih koristi zbog sasvim drugih razloga od onih koji su odlučili o njihovm trajnom čuvanju. Autor naglašava potrebu opravdanosti troškova i navodi primjer da je valorizacija arhiva FBI-ja, započeta 1980., koštala milijun dolara. Na tom najskupljem projektu valorizacije u povijesti arhivistike, radilo je 17 najboljih arhivista Nacionalnog arhiva (skoro svi s doktoratom). Možda je za nas najkorisniji prilog kojeg je pripremila Julia Marks Young. U ukupno 128 bibliografskih jedinica, popraćenih sažetom napomenom, obuhvatila je niz radova (čak i neobjavljenih) o pitanju valorizacije. Na kraju bibliografije je i predmetni indeks. Bibliografija se odnosi na radove nastale u USA do 1985.

Radovi u broju 3/1985 su povezani zajedničkom temom: arhivi etničkih zajednica. Jacqueline Goggin piše o zbirci izvorne dokumentacije za afro-američku povijest. Utemeljitelj zbirke za povijest Crnaca u Americi je Carter G. Woodson koji je sâm prikupio za ovu zbirku u Kongresnoj biblioteci preko 5000 dokumenata. Slično u Houstonu, u državi Texas, postoji zbirka dokumenata o meksičkoj etničkoj zajednici u Sjedinjenim Državama. O tome piše Thomas H. Kreneck, a Susan Grigg govori o arhivskoj zbirci Centra za proučavanje imigracije pri Sveučilištu Minnesote. I ostali prilozi su posvećeni dokumentaciji za etnička istraživanja — R. Joseph Anderson prikazuje biblioteku Balch instituta za etničke studije; John J. Grabowsky referira o regionalnom etničkom arhivu u Clevelandu, Ohio.

Broj 4/1985 je posvećen pitanjima arhivske teorije. Nekoliko radova se bavi problemom odnosa arhivistike i historiografije. Clark A. Elliott piše rad pod naslovom: »Komunikacija i događaji u povijesti: Prema teoriji za dokumentiranje prošlosti«. U središtu pažnje je dokument i njegova uloga kao komunikacijskog sredstva: dokument saopćava jedan događaj. Problem razumijevanja dokumenta polazi od činjenice da i komunikacija u historijskoj zajednici ima svoj razvojni put. William Rundell, Jr. govori u svom radu o zainteresiranosti pojedinog povjesničara za arhivistiku, a Dale C. Mayer razmatra »novu socijalnu povijest« i njene implikacije na arhivistiku. Za novu socijalnu povijest je karakteristična statistička metoda koja uvelike koristi kompjutere. Predmet njezinog interesa su obični ljudi i njihovi običaji, promjene koje se odvijaju kroz jedan vremenski period, njihova struktura i kontinuitet, funkcioniranje grupa. Objašnjavajući razliku između tradicionalne i ove nove historiografije, autor traži da arhivisti modificiraju svoju praksu na planu valorizacije, sređivanja i opisivanja arhivske dokumentacije u skladu s novim zahtjevima povjesničara. Gregg D. Kimball se svojim člankom uključio u polemiku koju vode Frank G. Burke i Lester J. Cappon oko pojma arhivske teorije. Burke zagovara arhivsku teoriju kao skup univerzalnih zakona ili modela jer se arhivi proučavaju u sklopu ostalih društvenih institucija. Drugo stajalište stavlja naglasak na historijski razvoj arhivske teori-

je — različite teorije su rezultat raznih tradicija. Nakon analize evropske arhivističke teorije, koja je ujedno baza i američkoj, autor zaključuje: u sadašnjem trenutku arhivska teorija je još uvijek vrlo nerazvijena, nameće se velika potreba proučavanja arhivske povijesti, temeljni principi proveniencije i izvorne sredenosti se pokazuju problematičnima. Posebno je zanimljiv prilog Uli Hallera: Sređivanje zbog korištenja građe. Opisuje se metoda koja, koristeći razvrstavanje po provenienciji, postepeno omogućava sve bolju kontrolu nad dotičnim materijalom. Fond je shvaćen fleksibilno i u spremištu se utvrđuju sve organske cjeline arhivskog materijala. Pristup je logičan i sveobuhvatan, a ne subjektivan i selektivan. Dva su temeljna pitanja prilikom sređivanja: 1. kako vješto i ekonomično obraditi i srediti novu akviziciju i 2. kako pružiti efikasnu informaciju o njoj. Prva razina sređivanja je čisto tehnička: paginacija, košuljice, kutije. Viša razina sređivanja je konceptualna, smisljena: utvrđuju se fondovi, podgrupe, serije, predmetni dosjei i arhivske jedinice i tako se definira unutarnja struktura arhivskog materijala. Među dokumentima se uspostavlja hijerarhijska piramida. Posebno je potrebno istaći stav autora prema zatečenom radu u novoj akviziciji. Sređivač ga može prihvatiti ili modificirati, zavisno o tome da li je funkcionalan ili konvencionalan. Konvencionalni poredak dokumenata je alfabetski ili numerički. On ništa ne govori o provenienciji pojedinog dokumenta i zato ga se mora, prilikom arhivističkog sređivanja, modificirati. Funkcionalni poredak mora biti poštovan jer on povezuje zajedno srodne predmete. Ponekad ni izvorni funkcionalni poredak ne odgovara arhivističkom idealu. Tada su odstupanja od standarda potpuno prihvatljiva sve dok odražavaju aktivnost tvorca fonda. Registraturni poredak mora čak biti promijenjen ako je rezultat osobnih preferencija službenika koji ga je stvorio. U ovom se slučaju ne radi o poštivanju ili nepoštivanju izvornog reda, nego se daje prednost načelu proveniencije pred načelom izvornog reda. Izvorni red je zapravo izvedeni princip koji pretpostavlja već funkcionalno sređenu arhivsku građu. Dakle, sređivač je dužan poštivati samo funkcionalni izvorni red. Kathy Roe Coker piše članak: Valorizacija arhivske građe — iskustva u praksi i postupak. U arhivu savezne države Južna Karolina postupak vrednovanja se inicira na Odjelu za nadzor arhivske građe (State Records Survey Division). Odjel sačinjavaju tri tima analitičara i nadzornik. Analitičari identificiraju građu koja se smatra cjelinom po svom tehničkom obliku, rasporedu, predmetu, funkciji ili nekoj drugoj zajedničkoj osobini. Zatim slijedi radno popisivanje i opisivanje ovakve cjeline kojim je obuhvaćen tip, sadržaj i svrha dokumenata. Točnost i temeljitost ovog inventariziranja i opisivanja je od bitne važnosti za slijedeću fazu: analizu. Svrha analize je izrada popisa dokumentacije koja će biti sačuvana. U toku analize analitičar ispunjava poseban formular: obrazac za valorizaciju arhivske građe. U karton se unose opće karakteristike građe: razlog nastanka, veza s drugim serijama fonda, otvorenost — zatvorenost serije, jedincatost. Tu su također i podaci o vrijednosti i upotrebljivosti dokumenata za samog tvorca (čuvanje građe na temelju zakonskih odredbi) i o arhivskoj vrijednosti građe (informativna vrijednost i dokazna vrijednost dokumenta). Nakon ispunjavanja ovih formulara izrađuje se nacrt liste za čuvanje i razvrstavanje dotične građe. Ovaj nacrt, zajedno s formularima o valorizaciji i radnim papirima, se prosljeđuje arhivistu za valorizaciju (appraisal archivist). Ovaj će specijalist proučiti tvorca fonda, njegov historijat i razvoj, njegove prošle i sadašnje upravne, zakonske i fiskalne

funkcije i nadležnosti. U radu će koristiti samu građu u svoj njenoj raznolikosti kao i konzultacije s analitičarom koji je već u ranijoj fazi građu obrađivao. Osim toga mora imati u vidu potrebe tvorca fonda, važnost spisa za njegov postanak, promjene, politiku djelovanja, programe, funkcije kao i potrebe istraživača koji će koristiti građu. Kao teoretska podloga za valorizaciju služe mu tekstovi Schellenberga i Maynarda Brichforda. Posebno su značajne Schellenbergove teze o dokaznim i informativnim vrijednostima dokumenata. Na temelju popisanih serija arhivist valorizator priprema kartu funkcionalnih odnosa među dokumentima. Ova karta je baza za pojedinačnu i komparativnu analizu serije kako bi se utvrdio odnos među svim popisanim serijama i kako bi se utvrdile glavne djelatnosti tvorca, koje serije dokumentiraju te djelatnosti, svrha svake serije, eventualne praznine, itd. U ovoj fazi arhivist postavlja sva moguća pitanja u vezi s građom koju obrađuje. Tek nakon prikupljenih svih odgovora ona dolazi do »razumnih odluka« (Meyer Fischbein) o privremenoj ili trajnoj vrijednosti serije i kakva treba biti njena upotreba. Nakon donesenih odluka predložene liste se vraćaju u Odjel za nadzor arhivske građe zbog svih mogućih revizija, pojašnjenja, odluka o značajnim problemima. Liste idu na odobrenje tvorcu, a nakon njegovog odobrenja, preko analitičara se vraćaju arhivistu valorizatoru na konačnu redakciju. Sada se svi problemi raspravljaju s analitičarima i unose se sve potrebne promjene u liste. Ovo drugo dotjerivanje nije rutinski posao. Zatim arhivist piše izvještaj o valorizaciji. Upućuje ga direktoru i zamjeniku direktora i prilaže konačnu verziju pregledne karte serija, i sav radni materijal: predložene liste, skica historijata tvorca, njegovu organizaciju, njegove nadležnosti. Zamjenik direktora pregledava liste, među kojima i one s dokumentima za eventualno izlučivanje, i razmatra preporuke arhivista. Nakon što se njegova pitanja i primjedbe riješe, liste se predočavaju direktoru. Nakon što se razmotre na sastanku: direktor, zamjenik direktora, arhivist valorizator, liste se prosljeđuju Odjelu za nadzor arhivske građe, a potom Odboru za budžet i kontrolu (State Budget and Control Board). Nakon konačnog odobrenja, dokumentacija o valorizaciji se trajno arhivira i započinje postupak primjene lista.

Broj 1/1986 ima nekoliko radova posvećenih primjeni kompjutera u američkim arhivima. U članku: Interpretacija i primjena AMC formata, autorica Nancy A. Sahli opisuje historijat AMC formata (Archival and Manuscripts Control format) i osobine njegovih raznih dijelova. Riječ je o standardiziranom formatu za administrativnu i opisnu obradu arhiva i rukopisnih materijala u SAD. On je dio cjelokupnog sistema USMARC (US Machine Readable Control). Data je informacija o njegovoj primjeni kao i preporuke u vezi s njegovim daljnjim razvojem i primjenom. Autorica je na istu temu napisala i knjigu 1985. godine. Katherine D. Morton u radu, MARC formati: Pregled, daje kratku povijest USMARC formata izrađenih u Kongresnoj biblioteci. Objašnjava ulogu koju su ovi formati odigrali u stvaranju nacionalnih i međunarodnih standarda za razmjenu bibliografskih informacija. Članak je popraćen relevantnom bibliografijom. Poseban problem je razgranatost postojećih standarda za kataloške kodove, nazive organa vlasti i predmetne nazive koje moraju koristiti arhivisti prilikom primjene USMARCAMC formata. Da bi im olakšao snalaženje, Steven L. Hensen piše rad: Upotreba standarda kod primjene AMC formata. Od ostalih priloga u ovom broju pažnju privlači prikaz tzv. »slučaja kartoteka FBI-a«. Autorica Susan D. Steinwall ga po-

vezuje s problemom valorizacije arhivske građe. Federalni sud za područje Kolumbije je u listopadu 1979., nakon petodnevnog procesa pokrenutog protiv FBI, Nacionalnog arhiva, ureda državnog tužioca i još nekih, donio odluku da se obustavi uništavanje kartoteka FBI-a, a Nacionalni arhiv obaveza da izradi plan obrade cjelokupnog opsežnog arhivskog materijala FBI-a. Do tada je, naime, bila praksa da FBI uništava terenske kartoteke nakon izvjesnog vremena. Uništavanje se ubrzalo nakon donošenja amandmana na Zakon o slobodi informiranja, 1974, koji je dao javnosti pravo uvida u FBI-jevu dokumentaciju. Nacionalni arhiv je pogriješio jer je liste za izlučivanje, predložene od FBI-a, automatski odobravao bez prethodne kontrole.

Radovi u broju 2/1986 su posvećeni ponovno problemima arhivistike i njenog odnosa prema povijesti. Helen Willa Samuels u članku: Tko kontrolira prošlost, piše o arhivistu kao selektoru dokumentacije koja će biti trajno pohranjena u arhivu. Iako arhivist mora voditi računa o budućnosti korištenja arhivske građe on ne može predvidjeti specifične zahtjeve koje će postavljati budući istraživači. Odabir mora biti temeljen na današnjim shvaćanjima i današnjim vrijednostima. »Posao arhivista je da dokumentira društvo u svojoj njegovoj mnogostrukosti i da prenese potomstvu prikladnu količinu arhivskog blaga«. (Hans Booms) Današnjem arhivistu, koji je suočen s ogromnom masom dokumenata, nedostaju razrađene tehnike koje će mu pomoći da odabere one dokumente koji će biti trajno čuvani. Jedan pokušaj predstavljaju »dokumentacijski orijentirani planovi djelovanja« (documentation strategies). Oni obuhvaćaju četiri faze/razine djelovanja: 1. izbor i definiranje teme koja će se dokumentirati, 2. izbor stručnjaka i centra u kojem će biti koncentrirana djelatnost, 3. istraživanje i proučavanje oblika i sadržaja dostupne dokumentacije i 4. odabir i smještaj dokumentacije. Ograničenost prostora ne dozvoljava mi da ovaj zanimljiv rad prikazem u extenso. Prigodom pedesete godišnjice Nacionalnog arhiva (1935—1985) Trudy Huskamp Peterson piše članak: Nacionalni arhiv i arhivski teoretičar ponovno, 1954—1984. Arhivska teorija u Nacionalnom arhivu je prošla tri faze. U prvoj, od utemeljenja arhiva do 1950, arhivisti razrađuju osnovne pojmove kojima se rukovode u poslovima sređivanja, opisivanja i valorizacije. Druga faza, koja traje do sredine šezdesetih godina, je vrijeme konsolidacije, usavršavanja i objavljivanja sinteze. Treća faza, koja je počela oko 1966. je najviše zaokupljena problemom korištenja arhivske građe. Ovo pitanje ima dvije glavne premise: istraživač ima pravo znati kakvi arhivi postoje i koji od njih su dostupni, a koji zatvoreni za određeno vrijeme. Konačno se iskristalizirao stav da arhivi moraju biti podjednako dostupni svim korisnicima, tj. među korisnicima nema razlike u pravu na korištenje odnosno zabranu korištenja pojedinog arhiva. Pitanje otvorenosti arhiva je produbljivano raznim »slučajevima« da bi sazrelo rješenje koje danas s jedne strane potiče otvaranje pristupa građi, a s druge strane štiti zakonita prava tvorca fonda. Poseban je doprinos arhivista Nacionalnog arhiva dinamičnom shvaćanju arhiva: pažnja je usmjerena na arhiv u nastajanju, na ono što će tek biti arhiv. Među pitanjima koja danas zaokupljaju radnike Nacionalnog arhiva su ona nametnuta informatizacijom arhiva, zatim problem uništavanja i otuđivanja službene dokumentacije od strane visokih vladinih funkcionera, konzerviranja kompjuterizirane građe, utjecaj federalnog Zakona o slobodi informiranja na uništavanje arhiva i konačno problem definicije i razgraničenja federalnog arhiva u graničnim područjima vladine kompetencije kao što su

arhivi koje drže poduzetnici i savjetodavne grupe. Arhivist se više ne shvaća kao čuvar već stvorenoga nego kao aktivist koji intervenira na terenu na dokumentacijskom materijalu koji će u budućnosti postati arhiv. Mary A. Giunta daje prikaz djelovanja Nacionalne komisije za historiografska djela i arhivske izvore (NHPRC) od 1964—1984. Ova komisija i prikuplja novčana sredstva i organizira projekte izdavanja arhivskih izvora. Ona je središnja organizacija za objavljivanje dokumenata američke prošlosti. Kongres ju je osnovao 1934., a njena djelatnost je obnovljena 1950. Do 1984. pomogla je objavljivanje oko 350 svezaka povijesnih dokumenata i 140 mikrografiranih publikacija. Osim toga vodi brigu o osposobljavanju kadrova za objavljivanje dokumenata, daje jednogodišnje stipendije, organizira konferencije priređivača publikacija. Tematski projekti obuhvaćaju: nekoliko američkih predsjednika, povijest crnaca u Americi, povijest domorodaca, žene u američkoj prošlosti. Izvori ograničenja u korištenju osobnih arhiva u Kongresnoj biblioteci i Nacionalnom arhivu je naslov doprinosa Raymond H. Geselbrachta problematici otvorenosti arhiva. Dvije glavne tradicije američke arhivistike — tradicija rukopisnih ostavština i tradicija javnih arhiva — razvile su i dvije sasvim različite politike korištenja dokumenata. Prva politika se temelji na sporazumu između arhivskog odjela i darovatelja o ograničenjima korištenja. Druga politika polazi od tvrdnje da dokumenti velike važnosti za javni život moraju biti otvoreni. Ograničenja se smatraju nužnima, ali nepoželjnim. Praksa Rukopisnog odjela Kongresne biblioteke i predsjedničkih biblioteka pri Nacionalnom arhivu je polazište autoru ovog teksta. Već osam godina nakon odlaska, 1985., javnosti je dostupno 60% dokumentacije predsjednika Forda, u Fordovoj biblioteci u Ann Arboru, Michigan, dok istodobno slijedećih dvadeset godina će biti zapečaćeni dokumenti njegovog državnog sekretara Henryja A. Kissingera u Kongresnoj biblioteci. Robert Rosenthal utvrđuje četiri uvjeta koja moraju biti ispunjena kod ograničavanja korištenja određenog arhiva: 1. ograničenja moraju biti određena prije deponiranja ili predaje, 2. moraju biti precizna i pismeno utvrđena, 3. moraju biti jedinstvena za sve korisnike, 4. rok za otvaranje arhiva mora biti označen. Autor opširno iznosi slučaj s arhivom predsjednika Franklina D. Roosevelta, a 1978, kao posljedica afere Watergate je izdan Zakona o Predsjedničkom arhivu koji dozvoljava Predsjedniku samo da odredi rok zabrane korištenja, a Arhivist države, a ne Predsjednik je ovlašten da odredi koji će dokumenti biti pod zabranom. Alice Robbin u članku: Arhivi federalnih država i problemi osobnog prava na privatni život — politika i praksa, iznosi rezultate ankete koja je provedena u 50 arhiva. Trećina anketiranih priznaje dilemu oko izdavanja rezervatne građe. Iz rezultata je također jasno da načela i praksa oko rješavanja zahtijeva za rezervatnu građu nisu dovoljno razvijena. Sami arhivisti nisu dovoljno upućeni u odredbe o povjerljivosti i korištenju građe, niti su politički angažirani i zainteresirani. 90% zahtjeva za uvid u rezervatnu građu je odbijeno iz zakonskih ili principijelnih razloga, ostali slučajevi odbijanja su uvjetovani nedostatkom novca, adekvatnih mjera zaštite povjerljivosti, nezainteresiranošću tvorca dokumentacije za istraživanje, slabom pripremom predloženog istraživanja. Korištenje rezervatne građe je dopušteno uz slijedeće uvjete: 1. adekvatna zaštita prava na privatni život, 2. građa nije rezervatna na temelju zakonske odredbe, 3. opravdanost istraživanja je dokazana i građa je pripremljena za istraživanje. Anketa je naglasila: 1. slabo

poznavanje zakona od strane arhivista, 2. nedovoljnu zakonsku regularnost pitanja rezervatne građe, 3. pasivnost i nedovoljni politički angažman arhivskih ustanova u pitanju ograničavanja korištenja arhivske građe.

Ivo Ficović